

Марина Дяченко,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Лариса Бутузова,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ, ЯКІ МАЮТЬ МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ

Розвиток зв'язного мовлення у дошкільному дитинстві є важливим напрямком досліджень у логопедії. Саме завдяки мовленню дитина сприймає світ, може встановлювати контакти із оточуючими, виражати свої здібності у різних видах мовленнєвої та творчої діяльності. Без розвиненого мовлення у період дошкілья дитина не може вважатися готовою до шкільного навчання [1, 3]. Мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку на фонетико-фонематичному та лексико-граматичному устрої мовлення унеможливають повноцінні контакти дитини з дорослими та однолітками, перешкоджають успішній соціалізації дітей та їх інтеграції у колективі однолітків [2].

Корекція мовленнєвих порушень із використанням засобів та прийомів арт-терапії займає важливе місце у логопедичній роботі із цією категорією дошкільників. Арт-терапія дозволяє дітям дошкільного віку вивільнити та прожити негативні емоції, розповісти про свої почуття та переживання у найоптимальніший спосіб: через гру, малюнок, драматизацію, імагінацію, вправи на артикуляцію звуків тощо. Застосування оптимальних засобів на фронтальних логопедичних заняттях з використанням арт-терапії, насиченість їх ігровими ситуаціями із залученням казкових героїв, створення гри на всіх заняттях викликає величезний інтерес до завдань у дітей, постійно підтримує їх позитивний настрій, стимулює розумову діяльність, мотивацію до розвитку мовлення як на заняттях у ЗДО, так і поза ними [4].

Важливість корекційної роботи із дітьми із порушенням мовлення із використанням арт-терапії окреслено у

дослідженнях таких авторів, як: Т. Бур'яновська, Ю. Бойчук, О. Казачінер, Ю. Міщенко, В. Руденко, В. Тарасун. В. Руденко, В. Тарасун окреслили основні типи мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, а також психолого-педагогічні труднощі дітей із мовленнєвими порушеннями в контексті їх соціалізації та інтеграції, що уможливило визначити доцільність застосування арт-терапевтичних засобів на різних етапах корекційної роботи [0, 0]. Дослідники (Т. Бур'яновська, Ю. Бойчук, Н. Калька, З. Ковальчук) особливий акцент зробили саме на розробці форм, методів та напрямків арт-терапевтичної роботи із дітьми із порушенням мовлення [0, 2, 4]. У розробках О. Казачінер, Ю. Міщенко деталізовано прийоми використання казкотерапії та драматерапії у роботі із дітьми із порушеннями мовлення [0, 3].

Зважаючи на труднощі та проблеми в освоєнні зв'язного мовлення дітьми старшого дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями, нашим основним завданням було зробити цей процес більш простим, доступним, але цікавим та насиченим. На формульовальному етапі дослідження була розроблена і реалізована програма розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовлення із використанням засобів арт-терапії. Програма арт-терапевтичної корекції мовленнєвих порушень дошкільників перед її впровадженням була узгоджена із методистами, педагогами, психологом ЗДО та батьками дітей експериментальної групи.

Програму було впроваджено на базі Житомирського ЗДО № 54 у старшій групі "Ромашка" у складі 28 дітей - 14 дітей КГ, які характеризувалися нормотиповим розвитком та 14 ЕГ (діти із загальним недорозвитком мовлення). Корекційною програмою було охоплено 10 занять.

Для методичної реалізації авторської програми були використані такі арт-терапевтичні засоби: іграшки, ляльки, наочний роздатковий матеріал ЗДО, що використовувалися на ознайомлювальному етапі занять, сюжетні картинки, схеми (комунікативно-діяльнісний етап занять), геометричні фігури, схеми, моделі (моделюючий етап занять).

Методи і прийоми, які були застосовані для реалізації програми: використання драматерапії, казкотерапії та ігротерапії, що були реалізовані через створення спеціальних мовленнєвих ситуацій, прийом словесних доручень та

звітування дитини про виконання доручення, розглядання картин, предметів.

Побудова корекційної програми базувалася на кількох основоположних принципах:

- відповідність специфіці вікового та індивідуального розвитку дітей із порушеннями мовлення (врахування їх потреб, інтересів, типу мислення при розробці корекційних занять);

- міцність знань (сприйняття та запам'ятовування матеріалу на усвідомленій основі);

- наочність (врахування переважаючого типу мислення дітей дошкільного віку, а саме - наочно-образного);

- доцільна організація розвивального середовища ЗДО (наповненість іграшками, макетами для ігор, театралізацій, для реалізації потенціалу зображувальних технік арт-терапії);

- демократизм (повага до гідності кожної дитини);

- наступність (врахування взаємозв'язку між набутими та засвоєними знаннями дітьми із порушеннями мовлення).

Розпочали роботу із розвитку мовлення у дітей із мовленнєвими порушеннями із заняття з використанням засобів арт-терапії (ляльок, наочних посібників, олівців, ластику, гупок, кольорових олівців, гуаші та акварелі, пластиліну), що спрощувало процес включення дітей в роботу, активізувало мовлення та прояв творчих здібностей за використанням казкотерапії. Для цього було запропоновано використовувати такі засоби предметно-ігрового середовища, зокрема ляльковий театр та декорації до казок, а також потенціал зображувальної терапії (малювання дітьми героїв улюблених творів), драматерапії (можливість дітей із порушеннями мовлення відчувати себе у ролі улюблених персонажів, відтворивши напам'ять їхні висловлювання, збагатити при цьому свій словниковий запас новою лексикою). Такі заняття мали велику цінність, оскільки дозволяють дитині відчувати себе вільно та проявити фантазію у своїх висловлюваннях. За допомогою лялькового театру діти могли не лише удосконалювати своє мовлення, розігруючи відомі казки та оповідання, а й покращити навички діалогічного мовлення, розігруючи з ними різноманітні діалоги за власним бажанням та на запропоновану тему. Величезною перевагою використання лялькового театру була різноманітність персонажів та сюжетів, які нашоували та зацікавлювали дітей вступати у словесний контакт, тим самим створювали

можливість подивитися на казку чи оповідання з іншого боку, додати нових персонажів, змінити хід дій, сприяючи розвитку творчого нешаблонного мислення дошкільників у процесі мовленнєвої діяльності тощо.

Одним із важливих завдань з розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із порушенням мовлення засобами арт-терапії (зокрема, через використання ігротерапії) було навчити дітей самостійно описувати іграшки та предмети. У цьому віці вони уже повинні будувати свою розповідь логічно, послідовно, відповідно до запитань плану. Під час описування предметів, іграшок, картинок діти вчилися виділяти їх характерні ознаки, вправлялися у вміннях знаходити для опису точні слова і вирази, знаходити однакове і відмінне в процесі порівняння предметів, що сприяло розвитку таких розумових операцій дітей, як: узагальнення, класифікація, систематизація, аналіз та синтез. У процесі таких ігор діти вчилися налагоджувати взаємодію у спільній грі, будувати рольові діалоги, вигадувати нові сюжети. А найголовніше те, що під час сюжетно-рольових ігор діти просто не могли не спілкуватися, тому такі ігри ще й розвивали соціальну мотиваційну спрямованість дошкільників та сприяли вияву ними мовленнєвої активності. Однак, для проведення сюжетно-рольових ігор дуже важливим була наявність засобів для гри, тобто такого предметно-ігрового середовища, що спонукали дитину брати роль та розігрувати сюжет. Це були такі ігри, як: "Бібліотекарі", "Музиканти", "Веселі лікарі". До арт-терапевтичних прийомів, які були використані на заняттях за використання ігротерапії були віднесені: продовження сюжету дітьми на свій лад, складання усних розповідей або коротких віршиків, робота дітей із розмальовками (малювання), ліплення та конструювання, робота з папером тощо.

Окремий блок нашої програми склали заняття з розвитку монологічного мовлення з використанням казкотерапії, драматерапії та анімаційної терапії через складання сюжетної розповіді за серією картин. На них діти вчилися бачити і розуміти картину та самостійно відтворювати зміст зображеного в зв'язній мові. В основу творчих розповідей дітей було покладено мотиви улюблених казок, що супроводжувалися використанням серії картинок. Із метою налаштування дітей на продуктивну роботу ми використали прийом "Передбачення": за початком казки чи оповідання діти

відгадували події, які передували зображеним, моменти, зафіксовані на картинці, і наступні події (про які, ймовірно, йшлося). Така діяльність сприяла розвитку інтересу дітей до художнього слова, до засвоєння нової лексики на основі почутого, до формування чіткості, правильності, доречності, логічності, експресивної виразності мовлення.

При використанні казкотерапії із метою корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку особливу увагу була приділена творчим вправам, спрямованим на корекцію порушень послідовності та логічності зв'язного мовлення засобами казкотерапії. За цих умов дітям були запропоновані завдання на формування коректного внутрішнього і зовнішнього плану послідовного монологічного висловлювання, як "Переплутані рядки" (визначення та виправлення деформованого тексту), "Малюнки по порядку" (самостійне розкладання серії сюжетних картин та складання за ними оповідання), "Перекажи" (складання переказу по мнемотаблиці), "Розкажи про улюблену ягоду" (складання оповідання за допомогою мнемотаблиці), "Вигадай сюжет (продовження) казки самостійно" (творче завдання).

Про ефективність розробленої програми свідчили результати мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, отримані на контрольному етапі дослідження. Було здійснено порівняння показників дітей із мовленнєвими порушеннями та зроблено висновок про те, що на контрольному етапі, порівняно із констатувальним, вони були відображені у динаміці (зростання на 10%).

Отже, нами було розроблено програму розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями засобами арт-терапії за використання різноманіття таких арт-технік, таких як: ігротерапія, казкотерапія, драматерапія, музикотерапія, лялькотерапія, зображувальна терапія та ін. Вона включала в себе комплекс занять, дидактичні ігри, розвагу та виховний захід. Окрім того, програмою були передбачені бесіди за змістом літературних творів, моделювання, дидактичні ігри з лялькою та іншими іграшками, інтерактивні метод «дерево рішень» та інші, складання розповідей дітьми за сюжетними картинками. Методика була реалізована на засадах посильності, системності, свідомості, міцності знань, принципів індивідуалізації та диференціації, гуманізму у контексті взаємодії із дітьми, що мають мовленнєві порушення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бур'яновська Т. І. Розвиваємо зв'язне мовлення. *Вихователь – методист дошкільного закладу*. 2010. № 3. 128 с.
2. Бойчук Ю. Д., Казачінер О. С. Основні педагогічні прийоми, які застосовуються в казкотерапії. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 26. С.79-85.
3. Кравченко О. О. Шеленкова Н. Л., Діхтяренко С. Ю., Міщенко М. С., Станішевська В. І., та ін. Від абітурієнта до студента (досвід роботи «Студії успішного абітурієнта): навчальний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві» 2019. 123с.
4. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
5. Руденко В. І. Логопедія: практичний посібник. К.: Фенікс, 2014. 288 с.
6. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики: підручник для вищих навчальних закладів. К.: "Каравела", 2017. 316 с.